

noemen.
de ver-
dragers.
stelsel
aanvult of
eente een

ering.

gewoonte
varin de
nien der
de gesteld

het jaar
eking van
r.

aderingen
ven bouw,
er gelden
nsten heb-

gemeente-
en we op
tijd meer
voor de
die aan

naar zulke
ijfeld met

en nog in
gekomen.
veel ge-
zekerheid
igen stort
het oude
n worden.
ook in de

van con-
treigd. En
zich altijd
andeel. Er
zij maar
und heeft
at in den
n de kerk

met reeds
nog rond-
men vast-
stellingen
ezitten en
ijke schud-

het heden.
leden niet

egen elke
akter van
enkomsten
ls en der

den kring
mee hangt
maar min-
zich laten
tig neerzit
n, die met
an. Debat-

veel tegen,
elke meer

Maar men
g, dat met
n aanvang
ieuw is en
maar dat
d blijvend
de vrucht

samenkom-
leeren het
en. En het
ontmoeten
door Zijn
tot de ge-

weren, dat
ls afneemt,
daartegen
et b.v. op
zang, of
kerkelijke
aken. Dan
ntum.

moet onze
die, bij het
christelijk
gebracht.
g des Hee-

ngen eisch

en Zondag,
ndag moet
genademid-
re ons op
an ons fa-
week wel

eens schade lijdt, mag ons niet benomen worden door het moeten bijwonen van een vergadering. Gemeentevergaderingen op Zondag voor de verkiezing van ambtsdragers, zooals die hier en daar op het platte land wel worden gehouden, hebben ons daarom nooit aangetrokken. Ze zijn soms om de afstanden noodzakelijk en men doet het omdat men dan vrij zeker is de menschen bijeen te zullen krijgen, maar, ook al is men van sabbatistische smetten vrij, het wordt toch gevoeld dat zulke vergaderingen niet wel met de Sabbatsstemming harmonieeren.

Maar we gelooven, dat gemeentevergaderingen in de week aan het kerkelijk en geestelijk leven van onzen tijd zeer ten goede kunnen komen.

Mogen we dat in een volgend artikelje nader aantoonen?

A.

J. G. K.

= Overstaan.

Wegens een te veel aan copie moeten we het vervolg-artikel over de brochure van Dr Visscher naar een volgende week verschuiven.

HEPP.

UIT HET POLITIEKE EN SOCIALE LEVEN.

De vrijheid der vrije school.

III.

[Nadat in het eerste artikel is uiteengezet, wat we principieel en historisch onder de vrijheid der vrije school te verstaan hebben, zijn in het tweede artikel de levensaferen aangewezen, waarmede de school noodzakelijk in verband staat, n.l. het gezin, de onderwijzer, de kerk en de overheid.]

De vrijheid der vrije school is dus allerminst bandeloosheid.

Zij wordt beperkt, en binnen de voor haar bestaan noodzakelijke perken gehouden, door den band aan ouders en onderwijzers, aan kerk en overheid, en er is veel minder gevaar, dat onze scholen in tengelloosheid en anarchie zouden ten ondergaan, dan dat haar vrijheid door een van die vier kringen in 'gedrang komt.

Want, dit laatste is niet denkbeeldig.

De banden, waarover ik sprak, kunnen zoo licht te nauw aangehaald worden, en deze druk op de vrijheid der school behoort niet slechts tot het terrein der mogelijkheden, maar heeft helaas als droeve werkelijkheid den groei en de vrije ontwikkeling onzer christelijke scholen meermalen belemmerd. Nu mogen we hierbij niet alleen aan den machtingen staat denken. Er is meer dan één windstreek. Van andere zijden is ook vrijheidsberooving mogelijk, en al geven we de overheidsbemoeiing en -inmenging een plaats in het Oosten, omdat uit dien hoek gemeenlijk de felste winden snorpen, we moeten ook zien naar het Zuiden, van waaruit de warme belangstelling der ouders ons tegenwaait, en ons oog ook richten naar het Westen, dat ons de frische en buijge zeewinden bezorgt, en waar ik de onderwijzers plaats wil, en evenmin het Noorden vergeeten, waar ik me het strenge, noodzakelijke, en in onze synthetische tijden dubbel-gewenschte toezicht van de kerk denk.

Voor al die vier kanten moet de school op haar hoede zijn.

Wat den band aan de ouders betreft, kan de school op tweeërlei wijze schade lijden, en in haar vrijheid aangetast worden. In de eerste plaats is het mogelijk, dat een schoolvereeniging of een bestuur zooveel invloed zou willen oefenen op den gang van het onderwijs, en in de school in diemate den baas zou willen spelen, dat het den onderwijzers moeilijk gemaakt werd hun taak te verrichten, en zulk optreden zou de bewegingsvrijheid der school zeer ernstig schaden, en in strijd wezen met de roeping, die het gezin ten opzichte van de school te vervullen heeft. En ten tweede kan het gebeuren, dat de ouders te weinig belang in de schoolzaken stellen, en alles overlaten aan de onderwijzers, of aan enkele bestuursleden.

Dit laatste komt helaas veel te veel voor.

Er is veel te weinig meeleven met de school.

Het geheele onderwijs ligt eigenlijk in de handen van een paar menschen, en wanneer ge alleen rekent met het bezoek op de jaarvergaderingen, en de doorlopende interesse voor de school, zoudt ge bijna meenen, dat ge met een bedrijfszaak van enkele ijverige heeren te doen hadt. Dit mag niet zoo blijven. Zeker, de ouders, in casu de vereenigingen, moeten er voor waken, dat zij, al blijft de school hun school, niet door al te groote liefde en bemoeizucht het onderwijs dooddraken, maar zij hebben ook te strijden tegen alle inzinking der belangstelling. De verantwoordelijkheid rust op hen. Zij hebben voor dat kind te zorgen. Zij moeten van hun opvoeding rekenschap afleggen. De band met de school moet nauw zijn, en dat vooral, nu we in de gouden tijden der financiële vrijheid leven.

De band met de ouders is uitteraard slapper geworden.

De nadere verhintenis met de overheid beteekent meerdere losheid in de relatie tot het gezin, en daarom dient de waakzaamheid te worden ver-

dubbeld, en alle geestelijke kracht mobiel gemaakt, opdat toch de ouders het pand niet verliezen, dat hun is toevertrouwd, en door hun laksheid de vrijheid der vrije school gekneld en geknecht zou worden. Ouders, waakt!

De lendenen omgord, en de lampen brandende.

Er dreigt ook gevaar uit het Westen.

Aan Hollands Westkust zijn de bureaux van onze onderwijzersvereenigingen gesticht, en, vergunt me dezen gedachten sprong, ook de leerkrachten, die aan de school arbeiden, kunnen een struikelblok zijn voor de normale ontwikkeling der vrijheid. Laat ik onmiddellijk mogen zeggen, dat ik geen bepaald feit op 't oog heb, en niemand een Seilenhieb begeert te geven, maar ik denk aan dit gevaar, dat de onderwijzers in de school een positie zouden willen innemen, die hun niet toekomt.

Hoe kan dit geschieden?

Wel, wanneer zij tegenover de ouders en de besturen hun zin zouden willen doordrijven, en in de school de alleenheerschappij begeerden te voeren. Ook wanneer zij van den invloed, die hun is toebetrouwd, misbruik zouden maken, en tot leuze verheven: l'école c'est moi. Evenzeer, wanneer in een school voor eigen rekening de ouders geheel en al zijn buitengesloten, en de school een winstgevend bedrijf van het hoofd geworden is. In al deze gevallen kan de vrijheid der school het kind van de rekening worden, en de conflicten die hier en daar gerezen zijn, bewijzen wel, dat ik me niet schuldig maak aan Don Quichotisme.

Daarom hebben de onderwijzers ook te waken.

Zal de vrije school waarlijk vrij zijn, dan moeten niet het minst de leerkrachten medewerken, om de waarachtige vrijheid te bevorderen, en met de ouders alle krachten inspannen om ieder staketsel, dat de vrijheid belemmert, uit den weg te ruimen. En dan hebben wij alle vertrouwen, dat het hun begeerte is om te blijven wat ze zijn: medearbeiders en medearbeiders met de ouders, en nimmer te worden staatsambtenaren, die geen hand meer gevoelen met het gezin.

In de derde plaats kom ik tot de kerk.

Ook tegenover haar toezicht moet de vrijheid der scholen gehandhaafd blijven, en van kerkelijke suprematie over ons onderwijs mag geen sprake wezen. Is dat gevaar dan groot? Dat beweer ik niet, althans, op 't oogenblik hebben wij van de zijde der kerk geen vrijheidsberooving te duchten. Maar eerlijkheidshalve noem ik ook dit gevaar, omdat het toch kan voorkomen, dat hier en daar een kerkeraad teveel zeggenschap in een school zou begeeren. En die inmenging moet terstond gekeerd. Deze beide terreinen moeten, al mogen ze niet los naast elkaar staan, binnen hun eigen perken blijven, en de kerkelijke scholen, die, in den nood der tijden geboren, thans een anachronisme zijn geworden, dienen zoo spoedig mogelijk van de kerk losgemaakt, en aan een vereeniging te worden overgedragen.

Meer zal ik over deze drie factoren niet zeggen.

Langer wil ik stilstaan bij het gevaar, dat dreigt van de zijde van den staat, want dit gevaar is wel het grootste. De historie van onzen schoolstrijd heeft ons geleerd, hoezeer de overheid de vrije school bemoeiijken, en den ouders den weg kan versperren, om inzake de opvoeding van hun kind, naar hun conscientie te handelen. Maar over dit gevaar hoop ik de volgende maal nader te spreken.

K. D.

Nog eens: een Synodale uitspraak.

Van prof. Grosheide ontving ik dit schrijven, dat ik op zijn verzoek laat volgen.

Amice,

In „De Reformatie“ van 15 April l.l. vraagt ge mij „mijn standpunt nader te bepalen“ naar aanleiding van een gedeelte in het rapport, op onze laatste Generale Synode uitgebracht, en door mij opgesteld over het lidmaatschap van leden onzer kerken van neutrale, om niet te zeggen roode vakvereenigingen.

Laat me beginnen te verklaren, dat hier van een nadere bepaling van standpunt geen sprake kan of behoeft te zijn. Ik heb alleen te vertellen, hoe de bedoelde passage in het rapport kwam, en dan zal, naar ik hoop, alles duidelijk wezen.

Gij zelf weet, onder hoe bezwarende omstandigheden de rapporten van een Generale Synode worden opgesteld. Er is 'smorgens, 'smiddags en vaak ook des avonds vergadering, men heeft zijn bibliotheek niet tot zijn dienst, zoo goed als geen gelegenheid om met den een of ander te spreken. Men moet dus vrijwel uit het hoofd de stukken schrijven. De tijd, waarin ik het bedoelde rapport heb moeten opstellen, is voor mij nog extra kort geweest, omdat eerst een ander rapporteur zou zijn en het later door mij is overgenomen.

Nu had ik te Leuwarden gehoord, van wien weet ik niet meer, dat ergens in het Noorden van ons land de toestand bestond, dien ik in de bedoelde woorden heb geteekend. Ik zelf achtte het vrijwel onmogelijk, maar kon het niet controleeren. Ik heb toen nog de gelegenheid gehad, doordat er een Zondag viel tusschen het opstellen en het uitbrengen van het rapport, te Amsterdam iemand te spreken, die nog al met collectieve contracten

op de hoogte was. Die verzekerde mij, dat hem geen geval bekend was, van den bedoelden toestand, dat hij wel wist, dat in een enkel contract — ik meen, dat het typograficontract werd genoemd — een gewetensclausule was opgenomen, die toeliet buiten de organisatie te blijven, als men zich met den grondslag van geen enkele organisatie in zijn woonplaats vereenigen kon.

Ik had dus geen volle zekerheid en moende daarom voorzichtig te moeten zijn, aan te nemen, dat het eerstvermalde bericht waarheid bevatte en daarmee te rekenen.

Nu valt het me op, dat uw correspondent precies handelt, als ik gehandeld heb. Ik schreef heel voorzichtig: „het schijnt voor te komen“, uw correspondent: „is dit toch m.i. bijna nimmer noodzakelijk“. Verschil daartusschen zie ik niet. Het is daarom, dat ik geloof te kunnen volstaan met toe te lichten, hoe de woorden in het rapport zijn gekomen.

Bestaat de onderstelde toestand inderdaad nergens, des te beter!

Van verschil in standpunt tusschen u, uw correspondent en mij is in elk geval geen sprake.

Met vriendelijke groeten,

l.l.

F. W. GROSHEIDE.

Hiermede is deze zaak tot volle duidelijkheid gebracht, en we zijn prof. G. dankbaar voor zijn toelichting.

K. D.

LITERATUUR EN KUNST.

Psychologische Romankunst.

I. De verscheidenheid der psychologische literatuur.

Eenigen tijd geleden besprak ik in deze rubriek van „De Reformatie“ enkele algemeene trekken van den modernen roman.

Daarbij had ik in 't bijzonder het oog op de allerjongste uiting der moderne romankunst, den tendens-roman, waarin vrouwelijke auteurs met sprekende voorbeelden hare lezeressen aantoonen, welke de levensopvatting behoort te zijn der beschaafde jonge dame, die haar tijd verstaat en zich van eigen waarde bewust is.

Uit de bespreking, die over meerdere artikels liep, bleek, hoe deze felle propagandist voor de meest bandeloze begrippen van vrijheid en persoonlijkheid, voor ons besef een zeer gevaarlijk element is in de nieuwere literaire kunst. Gevaarlijk, omdat de denkbelden, die hij predikt zoo sterk de weerslag zijn van den anti-christelijken geest des tijds en hij ze kleedt in het artistieke en verlokkeende gewaad van de moderne kunst. Gevaarlijk ook, wijl hij de meest zondige begeerten van het menachenhart idealiseert, ze voorstelt als de rechtmatige verlangens van hem of haar, die door geestesbeschaving der grofheid der heerschen- de opvattingen is te boven gekomen. Zoo wordt de moderne roman de Mephisto-gedaante in onze literatuur. En wie zal ons zeggen in hoeveel meisjeslevens door zijn invloed de tragedie van Gretchen zich heeft herhaald?

In de laatste weken is naar aanleiding van artikelen van Mr de Graaf en den heer Strikwerda door verschillende christelijke bladen gewezen op de verbijsterende zedelijke verwildering onder jongelieden van goeden huize. Verschillende oorzaken, die stellig de juiste zijn, geven zij er voor aan. Maar daarnaast zal ongetwijfeld de invloed dezer moderne romanliteratuur moeten worden genoemd. Zij maakt werkelijkheid van wat de vergiftigde verbeelding zich schiep en wijst den weg, die naar de realiteit van deze begeerten voert. Juist onder de beschaafden vindt zij haar slachtoffers, wijl ze haar stof kiest uit hun milieu, jonge menschen schildert, precies als zij, die het ideaal der vrijheid reeds hebben gegrepen — en hun geluk(!) hebben gevonden. Daarom is zeker niet minder dan al het andere de tendens-roman oorzaak van de morele verwoesting onder de jeugd. En wij als christenen hebben de dure roeping, er tegen te waken met al den ernst en gansch de kracht die in ons is, dat deze gids ten verderve niet ook ons jonger geslacht tot z'n rampzalige volgelingen maakt.

Volstrekt niet alle nieuwere romans echter zijn van dit soort. Feitelijk is de tendens-roman niets dan een uitwas der tachtigers romankunst. Immers, het individualistische, dat een lenteverschijnsel was in de tachtiger jaren, is hier uitgegroeid, in het zaad geschoten, verwilderd. En de psychologie, die zoo fijn en teer zielen te ontleden wist, brengt hier alleen naar boven den hartstocht, die opborrelt uit de verborgen diepten van het hart. Ik geloof dan ook, dat de tendens-roman als literatuur-genre niet lang zal bestaan, omdat, naarmate hij meer in deze richting zich ontwikkelt en literaire schoonheid misbruikt om averechtsche beginselen op te pronken, de artistieke zal vervagen. Want tendens is een parasiet, die in z'n omknelling de kunst in 't eind verstikt. De roman zelf zal er niet beter op worden, maar wij kunnen hem dan met 't volste recht een plaats in de belotrie, in de literaire kunst, ontzeggen en hem rangschikken onder de cents-romantiek. Dan dekt de vlag de lading tenminste niet meer.

De echte romankunst, de wezenlijke vrucht der tachtigers opleving ligt ver buiten de tendentieuze sfeer. Die moet gezocht worden daar, waar de